

Centre orientador: acompanyar en el creixement de l'alumnat

Antoni Giner Tarrida, Xavier Monferrer Troncho i Carme Vanrell Moreno

antoniginer@ub.edu, xavier.monferrer@ub.edu, carmene.vanrell@gmail.com

Institut de Ciències de l'Educació, Universitat de Barcelona

Resum. La comunicació que presentem és el resultat del treball de recerca i reflexió realitzat pel Grup de Recerca en Acció Tutorial (GRAT) de l'ICE de la UB amb l'objectiu de definir el camí en la construcció dels centres orientadors. Pensem que un centre educatiu ha d'incorporar l'orientació com a eix vertebrador de la seva praxis docent. Tal i com apunten Giner i Puigardeu (2008) *«La acción tutorial no puede ser una acción puntual, inconexa ni desordenada, sino todo lo contrario, un engranaje participativo de los diferentes agentes educativos que participan de la educación de nuestros alumnos, donde su objetivo final es incidir en el alumno o alumna, en su crecimiento personal, en su encaje en la sociedad y en la construcción de la realidad que le envuelve»*.

Entenem que aquesta visió de l'orientació suposa introduir una personalització en els processos de desenvolupament de l'alumnat a diferents nivells.

A la comunicació s'aporta un model basat en el treball interdisciplinari i en xarxa dels diferents membres de la comunitat educativa per tal de configurar el centre orientador que acompanyi en el creixement de l'alumnat i el desenvolupament de les seves emocions i valors. Finalment es donen orientacions per als centres educatius de secundària per anar avançant en la construcció com a centre orientador.

Objectius

- Valorar la importància que té la orientació per a un centre educatiu
- Aportar un model de centre orientador
- Mostrar un camí per a aquells centres educatius que vulguin ser centres orientadors.

Què és un centre orientador?

Un Centre Orientador (COR) és aquell centre que acompanya a l'alumnat en el seu procés de desenvolupament acadèmic, personal i professional, amb l'objectiu que nois i noies puguin assolir en tots aquests aspectes, el millor futur possible i puguin construir el seu marc de valors i principis que els acompanyaran al llarg de la seva vida.

Ken Robinson és ben conegut al món de l'educació per la seva constant preocupació per fer reflexionar a la comunitat educativa al voltant, entre d'altres temes, de tres idees per a ell fonamentals, tal com manifesta a «Las escuelas matan la creatividad». (<http://www.youtube.com/watch?v=nPB-41q97zg>)

- La necessitat de deixar “fluir” la creativitat de l'alumne

- Evitar l'estanquitat de les assignatures i dels programes que separen radicalment unes matèries d'altres
- Actualitzar els currículums i les metodologies

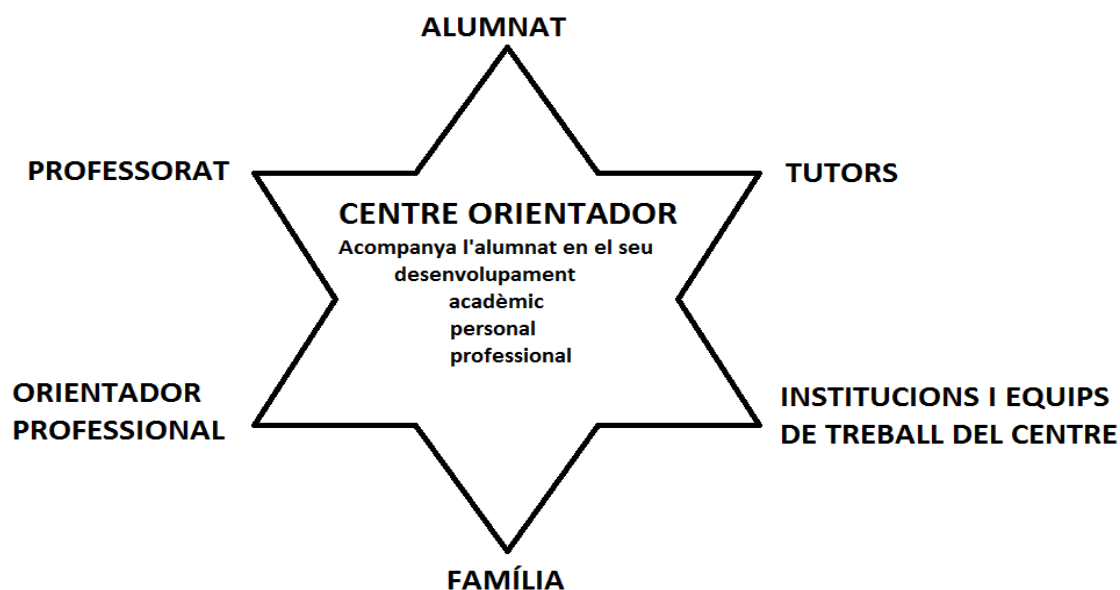
En la seva publicació «El elemento. Descubrir tu pasión lo cambia todo» (2012), Ken Robinson mostra els beneficis que suposa connectar l'habilitat i creativitat humana amb els nostres talents i inclinacions individuals. Defineix «elemento» com el lloc on convergeixen les coses que ens agrada fer i les coses que se'ns dona especialment bé.

Apunta la idea de crear uns «marcs» en les escoles, en els llocs de treball i en els estaments públics en els que cada persona se senti inspirada per créixer creativament. Ho entenem com espais amplis i facilitadors de l'aprenentatge amb informacions molt diversificades i de contextos diferents dels treballats fins ara als centres educatius, incorporant el mon real als centres.

El COR acompanya i orienta l'alumnat, especialment en aquells moments de transició en els que es configuren circumstàncies especials: pas de primària a secundària, secundària obligatòria a secundària post obligatòria, i pas d'aquesta a la Universitat, però no limita la seva tasca a aquest períodes, sinó que té present, al llarg de tot el temps d'escolarització, l'objectiu d'orientar els nois i noies, fent de l'orientació un eix vertebrador de la seva activitat.

Ara bé, qui forma el COR?

Nosaltres entenem que aquest és un conjunt format per: orientador, alumnat, professorat, tutors, institucions i equips de treball del centre docent, i famílies.

Cadascun dels elements esmentats té la seva funció. Si no hi ha un treball coordinat de tots ells, l'orientació esdevé una tasca de persones o grups aïllats que amb el seu esforç, que pot ser ingent, només aconseguen un resultat parcial.

Cal evitar que la bona pràctica quedi aïllada, ja que com hem dit obté inevitablement resultats parcials i, a més a més, sovint acaba desanimant els excel·lents professionals que l'han encetat.

Encara que la missió de cadascun dels elements que formen el COR ha de procedir d'una reflexió sobre allò idoni per a les circumstàncies particulars del centre, incloem algunes possibilitats d'organització a tall d'exemple.

CENTRE ORIENTADOR		
DEFINICIÓ	ELEMENTS INTEGRANTS	FUNCIONS
<p>Un COR és el que acompanya el seu alumnat en el seu procés de desenvolupament acadèmic, personal i professional amb l'objectiu que nois i noies puguin assolir en tots aquests aspectes, el millor futur possible.</p>	Orientador professional	<ul style="list-style-type: none"> — Dissenya el projecte global. — Segueix la realització del projecte.
	Institucions i equips de treball del centre	<ul style="list-style-type: none"> — L'equip directiu lidera el projecte d'orientació del centre. — Endega els projectes idonis per a les circumstàncies particulars del seu institut. — Dissenya el lligam amb professionals propers a l'entorn del centre. — Contacta amb institucions que vulguin participar en el projecte.
	Professorat	<ul style="list-style-type: none"> — Lliga la seva matèria amb la vida acadèmica i laboral. — Aporta la seva trajectòria personal que pot ser modelada per l'alumnat.
	Famílies	<ul style="list-style-type: none"> — Col·laboren en l'apropament de la realitat professional al món escolar.

	Alumnat	— Actua com agent actiu de la orientació, en quant els alumnes de més edat, poden orientar els més joves sobre diferents aspectes del centre i del currículum.
	Tutors	— A la seva hora de tutoria grupal, duent a terme projectes que aporten els recursos necessaris per a la tutoria i l'orientació (Projecte "Escolta'm" "Projecte de vida"...)

Els complexos temps actuals exigeixen més que mai tenir cura de l'educació, i apropar aquesta a les necessitats del món real. L'alumnat ha de ser competent, emocionalment equilibrat, estar assabentat tant de les matèries tradicionals com de les tecnologies actuals, ser capaç de prendre decisions i emprendre projectes. És un programa ambiciós, però irrenunciable en el segle XXI.

Per al jovent, tenir un projecte de futur és un estímul de vital importància, necessari per arribar a esforçar-se. La seva visualització provoca entusiasme si amb l'exploració de l'entorn troba models amb els que comparar el que la seva imaginació li permet descobrir.

Potenciant l'espontaneïtat i la varietat de les presentacions a l'aula o al centre el COR facilita la creativitat de l'alumnat, donant coherència a l'acte educatiu.

Jose Antonio Marina, en "L'educació del talent" (2012), pàg. 47 proposa una estructura que recomana no oblidar per ser fonamental en les nostres vides:

Progrés = habilitats innates + projecte + entrenament

En aquesta mateixa publicació, Marina (pàg. 40) planteja amb rotunditat *que el primer objectiu de l'educació hauria de ser ajudar que cada nen converteixi el seu cervell en una font generadora d'idees brillants, desitjos adequats, sentiments optimistes i alegres, imatges expressives, discursos eloqüents, idees divertides.*

La «intel·ligència generadora» que menciona Marina podríem dir que és el motor indagador que analitza constantment el nostre voltant. Al voltant d'aquesta idea enumera 6 recursos fonamentals que centren el treball de la seva Universitat de Pares i que constitueixen el «talent», i són:

1. Una idea del món veraç, rica, àmplia i plena de possibilitats

2. Un pensament fluid, rigorós, creatiu, capaç de resoldre problemes
3. Un to vital actiu, segur d'un mateix, optimista i resistent
4. L'aprenentatge de la llibertat: la construcció de la voluntat, la responsabilitat personal, la formació de la consciència moral i de les virtuts de l'acció
5. El llenguatge. La comunicació entre nosaltres mateixos i amb els altres. Comprendre i expressar
6. La sociabilitat, els sentiments socials, les activitats prosocials, la recerca de la justícia.

Aquests punts connecten plenament amb l'esperit del que significa un COR, i s'ha de perllongar durant tot el procés educatiu de les persones, cada vegada més i més llarg.

Nosaltres, des del GRAT, pensem que una forma de enfrontar aquest repte és incorporar en els centres educatius que ja tenen clarament definida la funció de centre docent, la funció de centre Orientador.

CENTRE EDUCATIU	
CENTRE DOCENT	CENTRE ORIENTADOR

Quins objectius principals té un COR?

- Volem destacar els següents objectius:
- Facilitar eines i estratègies a l'alumnat per optimitzar i facilitar el seu aprenentatge
- Apropar el món científic i acadèmic a la realitat de la vida quotidiana de l'alumnat.
- Connectar les experiències del coneixement del món del treball dels alumnes amb els continguts de les diferents matèries/assignatures impartides a l'aula.
- Valorar i visualitzar el major nombre possible d'opcions ocupacionals per tal d'enriquir l'horitzó vocacional i professional del jovent.

Com s'arriba a ser un cor?

Un centre educatiu, pel sol fet de ser-ho, ja és orientador. És impossible no orientar, un altra cosa és si ho fem be o no. La presència del professor a l'aula ja orienta, pot ser no de la millor manera, però ja ho fa. És un potencial present, que probablement no s'aprofita tot el que es podria o voldria. Per tant no es tracta de dir si un centre és orientador o no, més bé volem dir si és molt o poc orientador.

Per que un centre educatiu arribi a ser un COR i aprofiti tot el seu potencial s'han de conjuntar múltiples variables, però en volem destacar dues d'importants:

1. La sensibilització i la formació específica del professorat i dels equips directius en aquests temes. El professorat està format per saber donar molt bé una determinada àrea curricular, però no està necessàriament preparat per saber que fer quan un alumne no segueix el seu aprenentatge segons està establert curricularment, o quan presenta conductes disfuncionals, o quan està desmotivats, o quan es presenten problemes més seriosos a l'aula com el *bulling*.

Per tant és bàsic que el claustre comparteixi un projecte orientador, que acompanyi a l'alumnat en el seu creixement integral com a persona i que l'orienti en les seves decisions. L'alumnat no s'ha de sentir sol. Hem de contar amb la potència de l'estat d'ànim col·lectiu en sentit positiu, creant esperança i buscant l'eficiència en la construcció dels projectes vitals.

Hem de valorar el poder del grup per a estimular l'aprenentatge entre iguals i afavorir el compartir el coneixement entre el propi alumnat.

2. La construcció d'una organització que afavoreixi que el centre sigui orientador. L'organització és l'eina principal que un centre educatiu té per poder incidir en els canvis dels hàbits de treball. Cal tenir present que no es poden fer tots els canvis a l'hora i que aquests volen un temps d'adaptació a la nova realitat de treball.

El camí no és fàcil, però no es parteix de zero. Tots els instituts fan tasques d'orientació, en major o menor mesura. Per tant el primer que cal fer per arribar a ser un institut orientador és saber on s'està en aquests moments.

S'ha de poder valorar que s'està fent. Quines activitats es fan?, quines estructures organitzatives estan funcionant (coordinacions, horaris, materials,...)? que opina/sent el professorat?, Que opina/sent l'alumnat?, que opinen/senten les famílies?

En definitiva, el primer pas és portar a terme una indagació apreciativa del que s'està fent. Una indagació que posi en relleu tot el que s'està fent en el centre i com està funcionant. També és important saber si la comunitat educativa és conscient del que s'està fent.

La indagació apreciativa hauria d'abordar com a mínim els següents aspectes:

EIX TEMÀTIC	EIX ESPECÍFIC	AREA
Orientació acadèmica	Necessitats educatives individuals	Avaluació i diagnòstic. Individualització d'itineraris. Seguiment.
	Necessitats educatives grupals	Dinamització grupal. Passar d'un agrupament d'alumnes a un grup.

		Dinamització convivència.
Orientació personal	Alumne	Autoconeixement Relacions interpersonals Gestió emocional Seguiment i acompanyament
	Família	Coneixement de l'entorn familiar Orientació a la família Seguiment
	Entorn	Coneixement de l'entorn proper Seguiment
Orientació professional	Entorn laboral	Informació entorn laboral Informació sortides professionals.
	Competències professionals	Identificació competències professionals
	Itinerari professional	Cerca de la professió
Construcció projecte de vida	Construcció projecte de vida	Projecte de vida acadèmic. Projecte de vida personal Projecte de vida professional
Avaluació	Avaluació de satisfacció	Satisfacció professorat Satisfacció alumnat Satisfacció famílies
	Avaluació del procés	Avaluació de l'equip Directiu Avaluació del professorat Avaluació de l'organització
	Avaluació d'aprenentatges	Avaluació dels aprenentatges que ha adquirit l'alumnat

Per tal de poder saber en quina situació està l'institut, cal fer una avaluació que permeti saber que cal fer i quins canvis introduir.

L'avaluació ha de ser una avaluació 360º per tal que sigui representativa de la comunitat educativa. I al final ha d'aportar el mapa actual del que s'està fent i marcar el camí del que queda per fer, tot partint del mapa inicial on es vol arribar.

Aquesta avaluació ha de definir els canvis que s'haurien d'anar fent en el centre orientador i que bàsicament aborden quatre àmbits:

- 1.** Canvis organitzatius. Definició de protocols, sistemes de coordinació, estratègies de comunicació interna i externa, estratègies relacionals,
- 2.** Formació del professorat. Definir les línies de formació a partir de les necessitats del professorat per tal de donar una resposta adequada a l'ideari de centre orientador.
- 3.** Projectes de centre. Definir quins projectes portarà a terme el centre per aportar els recursos necessaris a les estratègies tutorialis o docents en el terreny de la orientació. Per exemple els projectes ja definits:

- TEI (tutoria entre iguals) de l'ICE de la UB
- Projecte Escolta'm de l'ICE de la UB
- Projecte d'atenció a alumnat amb altes capacitats de l'ICE de la UB
- Projecte de mediació i resolució de conflictes de l'ICE de la UB
- Projecte de Vida de l'ICE de la UB
- Filosofia 3/18

O bé algun projecte específic creat a partir de les necessitats de l'alumnat del centre educatiu.

- 4.** Col·laboració amb altres entitats. Cercar aquelles institucions que poden col·laborar en el projecte de centre orientador, com per exemple porta 22 en Barcelona, o altres de similars en diferents poblacions de Catalunya.

Conclusions

A partir de la reflexió que s'ha fet com a grup de treball, des del GRAT pensem:

- El futur educatiu passa per incorporar de forma transversal la orientació.
- La orientació ha d'estar des del inici de la formació, no només al final dels cicles
- La planificació de l'orientació ha d'anar a càrrec d'una persona orientadora, con- tant amb el compromís explícit del Equip Directiu i amb la implicació del Professo- rat
- És necessari buscar l'assessorament de persones expertes en orientació
- Cal contar amb la família com un element de suport

- Buscar la col·laboració de d'altres organitzacions externes al centre (emprenedors, professionals de diferents camps, investigadors, ex-alumnes...)

Prospectiva de la orientació i elements de discussió

En aquest sentit pensem que és fa necessari crear un Índex de centre orientador (ICOR), que faciliti el prendre consciència del que ja s'està fent i del que cal fer, del camí recorregut i del que queda per recórrer. Aquest ICO ha de ser creat des de la comunitat educativa, amb la supervisió d'experts i tècnics, amb la finalitat de que sigui el més representatiu possible.

Des del GRAT pensem que és indispensable implementar el canvi proposat per adaptar les noves metodologies d'aprenentatge a l'aula, donant un nou aire a l'orientació i a la vegada apropar la realitat de la vida laboral i professional als centres.

Per a la construcció de la personalitat del nostre alumnat necessitem treballar amb emocions, creences i valors, forçosament, i tots aquests aspectes han de estar contrastats amb els del món real.

Quan parlem de que “per educar a un nen, cal la tribu sencera”, afegim que “per educar bé un nen, cal una bona tribu”. Nosaltres pensem que la tribu ha d'estar en moviment, en el seu palpitari diari, amb la diversitat de les seves ocupacions diàries, amb els moments bons i dolents, amb els que estimen i comparteixen sentiments i creences.

Els nois i noies s'han de reconèixer enmig d'aquest “collage” i aquest colorit ha d'impregnar l'aula i el centre amb naturalitat.

Bibliografia emprada i complementària

Albertí, S. (1991). *Diccionari de la Llengua Catalana*. Barcelona: Albertí.

Álvarez, M., i altres. (2006). *La acción tutorial: su concepción y su práctica*. Ministerio de Educación y Ciencia: Secretaría General Técnica.

Bisquerra, R. (2009). *Psicopedagogía de las emociones*. Madrid: Editorial Síntesis, S.A .

Bisquerra, R. (coord). (2002). *La práctica de la orientación i la tutoria*. Bilbao: Cisspraxis.

Blakemore, S.J. i Frith, V. (2011). *Cómo aprende el cerebro. Las claves para la educación*. Barcelona: Editorial Planeta, S.A.

Gardner, H. (1987). *Estructura de la mente: la teoría de las múltiples inteligencias*. Mèxic: Fondo de Cultura Económica.

Giner, A. (2011). *Construcció de la identitat professional del tutor o la tutora de secundària*. Tesis Doctoral: www.tdx.cat/bitstream/10803/51514/1/AGT_TESI.pdf (accés: 14/01/2012).

Giner, A. I Puigardeu, O. (2008). *La tutoria i el tutor. Estratègies para su pràctica*. Barcelona: Editorial Horsori.

Marina, J.A. (2012). *L'educació del talent*. Barcelona: Columna.

Robinson, K. (2012). *El elemento. Descubrir tu pasión lo cambia todo*. Barcelona: Clave.

Rodríguez Moreno, M.L. (1988). *Orientación educativa*. Barcelona: CEAC.

Sabaté, J. (2006). La tutoria y la orientación en el siglo XXI, ISBN 84-8063-808-7, pàg. 207- 214.

Vygotsky, L.S. (1962). *Pensamiento i lenguaje*. Buenos Aires: La Pléyade.